Žagarė, 2001 m. Vilniaus g. Nr. 22, trasa 11, šurfas 9, gylis – 1,1 m. 1 ožio ragas (kairė pusė), 1 galvijo viršutinio žandikaulio krūminis dantis, galvijo apatinis žandikaulis (dešinė pusė), 1 galvijo premoliaras.

Žagarė, 2001 m, Vilniaus g. Nr. 22, trasa 11, šurfas 9, gylis – 11,2–1,3 m. 1 ožio ragas.

Žagarė, 2001 m., Vilniaus g. Nr. 22, trasa 11, šurfas 9, gylis – 0,7 m. Avies arba ožkos 1 dilbio kaulas (dešinė pusė).

Žagarė, 2001 m., Vilniaus g. Nr. 22, trasa 11, šurfas 9, gylis – 0,9–1,1 m. 2 šonkaulių fragmentai, 1 petikaulio fragmentas, 1 nenustatytas kaulo fragmentas

EXPLORATION OF THE ZOOARCHEOLOGIC MATERIALS

In 2002, the laboratory of osteological explorations of LVA explored the osteological material gathered during the archaeological explorations in the Kernavė hill-fort, the Kėdainiai Old Town, the Kleboniškės village (Radviliškis district), the Jaučiakiai hill-fort (Kaunas district), the Lentainiai hill-fort (Kaunas district), Laužiškis hill-fort (Širvintos district), the Šeimyniškėliai hill-fort (Anykščiai district), the Anykščiai, Žagarė, Joniškis, Vilnius (the territory of the Northern Town) Old Towns, the Jakšiškės hill-fort (Anykščiai district).

ANTROPOLOGINĖS MEDŽIAGOS TYRIMAI

Arūnas BARKUS, Rimantas JANKAUSKAS, Agnius URBANAVIČIUS

2002 m. VU MF ištirti 1182 asmenų palaikai iš griautinių (1153) ir degintinių (29) palaidojimų (iš 36 paminklų). Medžiaga išvalyta, konservuota, identifikuota ir dokumentuota. Mokslinės informacijos požiūriu vertinga medžiaga saugoma katedros saugyklose. Žemiau pateikiama trumpa ištirtosios medžiagos charakteristika.

Akmens ir bronzos amžiai

Degintiniai kapai

Benaičiai (Kretingos r., A. Merkevičiaus 2001 ir 2002 m. tyrinėjimai).

Kapas 2. Nedidelis kiekis gelsvai rusvos spalvos vidutinės deformacijos smulkių kaulų fragmentų (nedidelė laužavietė, degimo temperatūra – apie 600–700°C). Palaikai greičiausia suaugusio asmens, lytis ir tikslesnis amžius nenustatyti. Palaikai iš laužavietės surinkti ne visi.

Griautiniai kapai

Benaičiai (Kretingos r., A. Merkevičiaus 2002 m. tyrinėjimai).

Perkasa 12. Kapas 3. Stipriai erodavę kūdikio (0–1 m.) kaukolės skliauto fragmentai.

Geležies amžius

Degintiniai kapai

Ažušilė (Ignalinos r., Z. Baubonio 2002 m. tyrinėjimai).

Pilkapis 4. Suardytas kapas. Degintiniai kaulai iš suarto sluoksnio, daugiausia kvartalinėje linijoje, keletas iš sampilo tarp kelmų. Kaulai visiškai perdegę (gelsvai kreminės spalvos, stipriai deformuoti), fragmentai negausūs, smulkūs. Amžius ir lytis neidentifikuota.

Pilkapis 5. Degintiniai kaulai iš suarto sluoksnio ŠV ir PV ketv. Vidutinis kiekis visiškai perdegusių fragmentų, kai kurie nevisai perdegę (pilkos spalvos) – du asmenys ar netolygi degimo temperatūra. Identifikuoti suaugusios moters kaulų fragmentai.

Baltadvaris (Molėtų r., 2001 m. B. Dakanio tyrinėjimai).

Pilkapis 31. Nedaug gelsvai rusvos spalvos smulkių vidutiniškai deformuotų tolygiai sudegusių žmogaus kaulų fragmentų (degimo temperatūra – apie 600–700°C). Identifikuoti fragmentai gali būti suaugusio asmens (daugiau nei 20 m.). Kartu su žmogumi sudegintas gyvulys.

Daukšaičiai (Klaipėdos r., L. Tamulyno 2002 m. tyrinėjimai).

Perkasa 1. Visai perdegę (baltai kreminės spalvos – aukšta kremavimo temperatūra, daugiau nei 800°C) smulkūs kaulų fragmentai. Tikslios anatominės priklausomybės nustatyti nepavyko. Sprendžiant pagal kompaktinės ir akytosios medžiagos pobūdį, fragmentai greičiausia žmogaus.

Gerduvėnai (Klaipėdos r., L. Tamulyno 2002 m. tyrinėjimai).

Perkasa 1, kv. A3–A4. Visai perdegę, vidutiniškai deformuoti (aukšta ir vidutinė kremavimo temperatūra – 600–800°C) žmogaus kaulų fragmentai.

Perkasa 1, kv. B3–B4. Visai perdegę, vidutiniškai deformuoti (aukšta ir vidutinė kremavimo temperatūra – 600–800°C) žmogaus kaulų fragmentai.

Perkasa 1, kv. C3–C4. Visai perdegę, vidutiniškai deformuoti (aukšta ir vidutinė kremavimo temperatūra – 600–800°C) žmogaus kaulų fragmentai.

Perkasa 1, atsitiktiniai. Visai perdegę, vidutiniškai deformuoti (aukšta ir vidutinė kremavimo temperatūra – 600–800°C) žmogaus kaulų fragmentai.

Išvada: visi identifikuoti fragmentai žmogaus; gali būti, kad vieno asmens.

Gudeliai–Lenkiškiai (Vilniaus r., L. Kurilos 2002 m. tyrinėjimai).

Pilkapis 62, kapas 1. Vidutinis kiekis smulkių visiškai perdegusių stipriai deformuotų ir fragmentuotų tolygiai sudegusių (gelsvai kreminių) žmogaus kaulų fragmentų (degimo temperatūra – apie 800°C). Palaikai greičiausia vieno asmens – suaugusio (20–40 m.) vyro.

Jakšiškis (Anykščių r., A. Simniškytės 2002 m. tyrinėjimai).

Kapas 1. Nedidelis kiekis balkšvai pilkšvų tolygiai sudegusių (didelė laužavietė, aukšta temperatūra) fragmentų. Identifikuoti fragmentai greičiausia jauno (iki 30 m.) vyro. Kaulai iš laužavietės surinkti ne visi.

Kapas 2. Nedidelis kiekis smulkių gelsvai pilkšvų fragmentų (netolygus degimas – 600–800°C ribose – nedidelė laužavietė ar palyginus trumpesnis degimas). Palaikai suaugusio (daugiau kaip 20 m.) asmens. Iš laužavietės surinkti ne visi.

Maciuičiai, „Piliakalnis“ (Klaipėdos r., L. Tamulyno 2002 m. tyrinėjimai).

Vidutiniškai perdegę vidutiniškai ir stipriai deformuoti gelsvai rusvos, vietomis tamsiai rusvos spalvos fragmentai (aukšta ir vidutinė kremavimo temperatūra – 600–800°C – netolygi, nedidelė laužavietė?). Dauguma identifikuotų fragmentų – jauno (20–40 m.) vyro, kai kurie kaukolės skliauto fragmentai gali būti vyresnio nei 5 m. vaiko ar moters.

Naudvaris (Jurbarko r., R. Šiaulinsko ir L. Tamulyno 2001–2002 m. tyrinėjimai).

Kapas 2 (urnoje). Vidutinio sudegimo laipsnio gelsvai rusvos spalvos vidutiniškai deformuoti netolygiai sudegę žmogaus kaulų fragmentai (degimo temperatūra – apie 600–700°C, tik dalies siekė 800°C – nedidelė laužavietė; iš laužavietės surinkta daugiau kaip pusė kaulų). Moteris (?), 25–40 m. Kaulai virš urnos neidentifikuoti.

Kapas 5 (duobutėje, apardytas). Vidutinis kiekis visai sudegusių (baltai kreminės spalvos) stipriai deformuotų žmogaus kaulų fragmentų (degimo temperatūra – apie 800°C). Identifikuoti fragmentai greičiausia 30–50 m. moters. Kaulai iš laužavietės surinkti ne visi.

Kapas 6 (duobutėje). Vidutinio sudegimo laipsnio gelsvai rusvos spalvos vidutiniškai deformuoti netolygiai sudegę žmogaus kaulų fragmentai (degimo temperatūra – apie 600–700°C, tik dalies siekė 800°C – vidutinė laužavietė; iš laužavietės surinkta didesnė pusė kaulų). Archeologų pageidavimu kaulai preparuoti iš grunto pasluoksniui, 5 cm storio sluoksniais. Kaulai rasti tik viršutiniuose dviejuose sluoksniuose (10 cm). Palaikai priklausė vyresnio amžiaus (daugiau kaip 40 m.) moteriai, ji galėjo skųstis kaklo skausmais ir sustingimu dėl osteochondrozės, sąnarių sustingimu dėl osteoartrozės; buvo persirgusi meningitu. Duobėje kaulai buvo supilti ne anatomine tvarka.

Kapas 7 (apardytas). Nedidelis kiekis visiškai perdegusių gelsvai kreminės spalvos žmogaus kaulų fragmentų (degimo temperatūra – apie 700–800°C). Palaikai – vaiko ar paauglio iki 17 m. Kūnas kremuotas gana didelėje laužavietėje, iš kurios laidojant surinkti ne visi kaulai.

Paduobė–Šaltaliūnė III (Švenčionių r., V. Steponaičio 2002 m. tyrinėjimai).

Pilkapis 12. Kapas 1. Didelis kiekis visai perdegusių kaulų (smulkūs gelsvai kreminės spalvos fragmentai – kaulai tolygiai sudegę apie 800°C temperatūroje). Palaikai greičiausia 25–35 m. vyro. Kūnas kremuotas aukštoje temperatūroje (didelė laužavietė, ilgalaikis aukštos temperatūros poveikis), palaikų likučiai iš laužavietės surinkti gana kruopščiai (didesnė dalis).

Kapas 2. Gelsvai kreminės spalvos, vietomis šviesiai pilki (aukšta, bet netolygi temperatūra – mažesnė laužavietė, trumpiau trukęs aukštos temperatūros poveikis) fragmentai. Palaikai greičiausia 20–40 m. moters. Kūnas kremuotas vidutinio dydžio laužavietėje, palaikų likučiai iš laužavietės surinkti gana kruopščiai (didesnė dalis).

Kapas 3. Didelis kiekis gelsvai kreminės spalvos fragmentų (aukšta temperatūra, tik dantų šaknys pilkos spalvos – nespėjusios perdegti, temperatūra apie 800°C). Palaikai greičiausia vyro, 25–40 m. Kūnas kremuotas aukštoje temperatūroje (didelė laužavietė), palaikai surinkti beveik visi.

Kapas 4. Visai perdegę (šviesiai gelsvos spalvos – aukšta temperatūra, tik vietomis pilkos spalvos – trumpalaikis poveikis) fragmentai; yra rūdžių pėdsakų (geležinės įkapės?). Palaikai vaiko, 6 metų±24 mėn.

Kaulai virš ir šalia kapo 4. Spalva ir kt. kremavimo požymiai – kaip kapo 4. Kaulai to paties asmens kaip ir kapo 4.

Kaulai iš suardyto sluoksnio šalia kapo 4. Nedaug visiškai perdegusių fragmentų. Identifikuoti fragmentai brandaus amžiaus asmens (daugiau nei 40 m.) – kito asmens nei kapo 4.

Pašėtė (Kėdainių r., A. Strazdo 2002 m. tyrinėjimai).

Kapas 1. Nedidelis kiekis visai tolygiai perdegusių kaulų (baltai gelsva spalva, stipri deformacija – didelė laužavietė, kurioje pasiekta beveik tolygi ir ilgalaikė aukštesnė nei 800°C temperatūra). Palaikai gali būti moters, daugiau kaip 25 m. (kaukolės siūlės pradėjusios kaulėti), sudegintos didelėje laužavietėje, iš kurios išrinktos ne visos kaulų liekanos.

Peršaukštis (Kasčiukai) (Švenčionių r., V. Kliaugaitės 2002 m. tyrinėjimai).

Pilkapis 2. Fragmentai iš ŠR duobės, degėsingame sluoksnyje. Fragmentai visai perdegę, neidentifikuoti. Abejotina, ar žmogaus.

Pilkapis 4. Kapas 1. Nedaug smulkių visai perdegusių stipriai deformuotų (didelė laužavietė, tolygi aukšta degimo temperatūra – daugiau nei 800°C) fragmentų, tik kai kurių ilgųjų kaulų fragmentų vidiniai sluoksniai suanglėję (trumpalaikis poveikis, kaulai nespėjo visiškai perdegti). Identifikuoti fragmentai – suaugusios moters ir vaiko iki 10 m. Iš laužavietės surinkti ne visi.

Kapas 1a. Kaulų kiekis ir būklė panaši į pirmojo kapo. Kaulai dviejų asmenų – vaiko iki 10 m. ir suaugusiojo. Patvirtintas archeologo įtarimas, kad kaulai tų pačių asmenų kaip ir kapo 1.

Kapas 2. Didelis kiekis gelsvai kreminės spalvos stipriai deformuotų visai perdegusių fragmentų (didelė laužavietė, tolygi aukšta degimo temperatūra – daugiau kaip 800°C). Palaikai dviejų asmenų – 25–40 m. vyro ir apie 15 m. paauglio (gali būti moters). Kartu su žmogaus kaulais rasta paukščio ilgųjų kaulų fragmentų (atrinkta zooarcheologinei analizei).

ŠR ketvirtis, iš karto po velėna. Vienas kaukolės skliauto fragmentas, kita neidentifikuota.

ŠV ketvirtis, iš karto po velėna. Visai perdegę fragmentai. Gali būti vyro.

ŠV ketvirtis. Kaulai visai perdegę (kaip kapas 2). Identifikuoti fragmentai – greičiausia vyro. Kartu su žmogaus – bent du paukščio kaulai (atrinkta zooarcheologinei analizei).

Kaulai iš Š duobės. Keli gelsvai kreminės spalvos visai perdegę fragmentai. Gali būti moters.

PR ketvirtis, iš karto po velėna. Dešiniojo smilkinkaulio piramidės fragmentas. Neidentifikuota.

Santaka (Vilniaus r., V. Vaitkevičiaus 2002 m. tyrinėjimai).

Pilkapis 3. Kapas 1. Nedidelis kiekis gelsvai rusvos–kreminės spalvos smulkių vidutiniškai deformuotų tolygiai sudegusių žmogaus kaulų fragmentų (degimo temperatūra – apie 700–800°C). Identifikuoti fragmentai suaugusio asmens (daugiau nei 40 m.); lytis morfologiškai nenustatyta. Kaulai iš laužavietės surinkti ne visi. Pavieniai kauliukai, rasti įvairiose pilkapio vietose, neidentifikuoti.

Pilkapis 4. Kapas 1. Nedidelis kiekis gelsvai pilkšvos spalvos smulkių tolygiai perdegusių vidutiniškai deformuotų žmogaus kaulų fragmentų (degimo temperatūra – apie 700–800°C). Identifikuoti fragmentai greičiausia suaugusios (daugiau kaip 20 m.) moters. Kaulai iš laužavietės surinkti ne visi.

Kapas 2. Didelis kiekis baltai kreminės spalvos stipriai deformuotų kaulų, tarp kurių gausu stambių anatomiškai identifikuojamų fragmentų (kaulų degimo temperatūra – daugiau nei 800°C – didelė laužavietė). Ant daugelio fragmentų – rūdžių pėdsakai (nuo įkapių). Patologija: osteofitai (kaulinės išaugos) ties blauzdikaulio ir šeivikaulio raištinės jungties vieta (čiurnos traumos pėdsakai). Palaikai priklausė stambaus kūno sudėjimo vyresnio amžiaus (daugiau nei 40 m.) vyrui. Jis buvo patyręs čiurnos traumą, galėjo skųstis kaklo skausmais ir sustingimu dėl osteochondrozės. Kūnas kremuotas didelėje laužavietėje, iš laužavietės išrinkti visi kaulai.

Sudota I (Švenčionių r., V. Semėno 2002 m. tyrinėjimai).

Pilkapis 28(5). Kapas 1. Daug stipriai fragmentuotų visai perdegusių (gelsva spalva, stipri deformacija, tik keli fragmentai įvairių pilkų

atspalvių – didelė laužavietė, kurioje pasiekta beveik tolygi ir ilgalaikė, aukštesnė nei 800°C temperatūra). Identifikuoti fragmentai greičiausia vieno asmens – 25–40 m. vyro. Kūnas kremuotas didelėje laužavietėje, palaikai po kremacijos surinkti beveik visi.

Dėmė 7 ir aplink ją rasti kaulai. Nedidelis kiekis visai perdegusių (degimo sąlygos panašios kaip ir 1 kapo) kaulų. Ant kelių fragmentų – rūdžių žymės nuo įkapių. Fragmentai gali būti to paties asmens – daugiau nei 24 m., nenustatytos lyties, iš laužavietės surinkti ne visi.

Dėmė (?) 8. Vidutinis kiekis visai perdegusių kaulų (degimo sąlygos panašios kaip ir 1 kapo). Palaikai gali būti dviejų asmenų – daugiau kaip 24 m. vyro (reljefas ir bendras masyvumas) ir iki 18 m. paauglio.

Kauliukai iš PV dalies, arčiau centro, 8 m^2 plote. Nedaug panašaus sudegimo laipsnio kaip kitur kaulų. Identifikuoti žmogaus kaulų fragmentų nepavyko; vienas identifikuotas fragmentas – stambaus žinduolio žandikaulio dalis.

Kaulai iš ŠV dalies įvairių vietų. Nedidelis kiekis panašiai kaip ir kitur sudegusių kaulų. Keli anatomiškai identifikuoti fragmentai – ne žmogaus.

Kaulai iš ŠR dalies, surinkti arimo vietoje. Neidentifikuoti kremuoti fragmentai, kai kurie iš jų gali būti ne žmogaus.

Pavieniai kauliukai iš PR dalies. Kremavimo sąlygos panašios kaip kitur. Identifikuota pakauškaulio žvyno ir kt. kaukolės skliauto fragmentai (siūlės atviros – amžius iki 40 m.).

Griautiniai kapai

Kaltanėnai (Degutinė) (Švenčionių r., V. Kliaugaitės 2002 m. tyrinėjimai).

Pilkapis 1. P duobė pakraštyje. Moteris (?), 40–50 m.

Peršaukštis (Kasčiukai) (Švenčionių r., V. Kliaugaitės 2002 m. tyrinėjimai).

Pilkapis 4. Kapas 3. Vyras, 25–30 m.

Viduramžių ir Naujųjų laikų griautiniai kapai

Bajoriškiai (Utenos r., R. Kraujalio 2002 m. tyrinėjimai).

Ištirti 42-jų asmenų palaikai ar jų dalys. 10 iš jų priklausė suaugusiems vyrams, 9 suaugusioms moterims, o 4-ių suaugusiųjų lytis nenustatyta. 17 priklausė įvairaus amžiaus vaikams ir vienas paauglei. Vieno nenustatyta nei lytis, nei amžius.

Ryškesnė patologija:

Kapas 4. Moteris, 45–50 metų. Anemijos pėdsakai (*cribra orbitalia*), klubo sąnarių osteoartrozė, sunki kaklo osteochondrozė, entezopatijos (sisteminė skeleto patologija – DISH).

Kapas 10. Vaikas, 8 metai±24 mėn. Ryškūs anemijos pėdsakai (*cribra orbitalia,* abiejų momenkaulių *cribra*).

Kapas 15. Moteris, 25–30 m. Anemijos pėdsakai (*cribra orbitalia*); stuburo kompresijos požymiai (gilūs Šmorlio mazgai, slankstelių kūnų deformacija); asimetrinė 5-ojo juosmens slankstelio spondiliolizė dešinėje pusėje.

Kapas 18. Moteris, 45–50 m. Sugijęs dešiniojo raktikaulio petinio galo lūžimas.

Kapas 19. Vyras, 25–30 m. Dviejų nesugijusių kirstų kiaurinių žaizdų pėdsakai kaukolės skliauto kairėje pusėje, buvę šio individo mirties priežastimi: pakauškaulio žvyne, smogta iš dešinės, iš nugaros ir apačios ir aukščiau, kairiajame momenkaulyje, kiek atgal nuo gumburo, smūgis panašios krypties. Sugijęs spiralinis dešinės blauzdos kaulų lūžimas – blauzdikaulio apatiniame trečdalyje ir šeivikaulio viršutiniame trečdalyje, blauzda dėl to sutrumpėjusi apie 3 cm. Kairės pėdos sąnarių osteoartrozė (greičiausia antrinė, dėl padidėjusio krūvio kairei pėdai po dešinės kojos traumos).

Kapas 21. Vyras, 45–50 m. Anemijos pėdsakai (*cribra orbitalia*); lėtinis apatinio žandikaulio osteomielitas; entezopatijos (toli pažengusi sisteminė skeleto patologija – DISH).

Ganconys (Kaišiadorių r., 2002 m. tyrinėjimai).

Ištirti keturių asmenų palaikai: dviejų moterų, dviejų vyrų ir vieno kūdikio.

Patologija:

Kapas 2. Vyras, 45–50 m. Sugijusi kirstinė dešinės kaktos pusės trauma ties kaktos gumburu, sugijęs kairiojo alkūnkaulio „gynimosi" lūžis.

Kapas 3. Vyras, 35–40 m. Sugijęs dešiniojo raktikaulio lūžis.

Karmėlava (Kauno r., 2002 m. K. Rickevičiūtės tyrinėjimai).

Fragmentiškai išlikę vieno asmens palaikai.

Patologija:

Kapas 218. Moteris, 20–25 m. I laipsnio *cribra orbitalia* (anemijos pėdsakai).

Kernavė–Kriveikiškės (Širvintų r., 2002 m. G. Vėliaus tyrinėjimai).

Ne mažiau kaip 43-jų asmenų palaikai. Dauguma – iš sveikų kapų. Suardytų kapų medžiaga pernelyg fragmentiška, todėl pavyko išskirti tik trijų asmenų palaikus. Iš viso ištirta 30 suaugusiųjų palaikų (13 moterų, 17 vyrų), vieno vyriškos lyties jaunuolio ir 12 įvairaus amžiaus vaikų (iš jų 2 naujagimiai).

Ryškesnė patologija:

Kapas 261. Vyras, daugiau kaip 50 m. Antrojo kaklo slankstelio artritiniai pakitimai (galimos traumos pėdsakai), dalies krūtinės slankstelių DISH (diseminuota idiopatinė skeleto hiperostozė, siejama su antriniu diabetu dėl nutukimo).

Kapas 272. Vyras, daugiau kaip 40 m. Stambiųjų sąnarių artrozės pradžia, kairės pusės kryžmeninių klubakaulio raiščių (*ligamenta sacroiliaca*) osifikacija, krūtinės ir juosmens slankstelių sukaulėjimas – DISH pradžia.

Kapas 275. Moteris, 20–25 m. Kairiojo viršutinio žandikaulio iltinio danties retencija.

Kapas 284. Moteris, 25–30 m. 5-ojo juosmens slankstelio tipinė spondiliolizė.

Kapas 286. Vyras, 25–30 m. Akiduobių akytumas (*cribra orbitalia*) – anemija, 5–9 krūtinės slankstelių gilūs Šmorlio mazgai (didelių fizinių krūvių padarinys).

Kapas 290. Vaikas, 5–10 m. Kairiojo šlaunikaulio lėtinis osteomielitas.

Kapas 292. Vyras, daugiau nei 55 m. Dešiniojo momenkaulio sugijusi kirstinė žaizda (viršugalvyje, ilgis – apie 2 cm).

Plotas 14, kaulai iš armens Nr. 4. Kaukolės momenkaulio su osteoma fragmentas.

Kražiai, Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčios šventoriaus koplyčia (Kelmės r., 2001 m. tyrinėjimai).

Koplyčios kriptoje buvo palaidoti 9 asmenų palaikai: 1 vaiko (5–6 m.), 4 moterų (18–20, 30–35, daugiau kaip 40 ir daugiau kaip 60 m.) ir 4 vyrų (25–35, 40–50, daugiau negu 40 ir daugiau kaip 60 m.). Daugelis palaikų buvo apardyti.

Patologija:

Palaikai Nr. 1. Vyras, 25–35 m. Kairiojo šlaunikaulio ir abiejų blauzdikaulių lėtinis osteomielitas.

Kražiai, kolegijos teritorija (Kelmės r., T. Poškos 2002 m. tyrinėjimai).

Palaikai gulėjo anatomine ar ne anatomine tvarka keliose duobėse buvusios bažnyčios šoninėje navoje. Mažiausias individų skaičius – 49. Iš jų bent dvi suaugusios moterys, 37 vyrai (vienas 18–20 m. jaunuolis, 7 vyresnio amžiaus, kiti – suaugusio ir brandaus amžiaus), trijų suaugusiųjų lytis ir tikslus

amžius nenustatytas (iš viso suaugusiųjų – 42 asmenys). Taip pat aptikti septynių vaikų palaikai: vieno kūdikio, keturių iki 5 m., vieno 5–10 m. ir vieno 9–15 m.

Patologija:

Duobė 1: vieno asmens stuburo fragmentai – DISH (į vieną masyvą sukaulėję slanksteliai ir kai kurie šonkauliai).

Duobė 2 ir duobė 3 (susisiekiančios): vieno asmens sunki DISH forma (į vieną masyvą suaugę krūtinės slanksteliai ir dalis šonkaulių).

Duobė 4: vieno kairiojo blauzdikaulio periostitas, čiurnos artritas.

Kaulai iš griuvenų sluoksnio: vienas juosmens slankstelis, pažeistas specifinio uždegimo (tuberkuliozė).

Sprendžiant pagal palaikų padėtį (dalis palaidojimų buvo palaidoti su minkštaisiais audiniais, nors patys palaikai nepilni; didžioji dalis kaulų palaidoti minkštiesiems audiniams visai suirus), amžiaus ir lyties sudėtį (vyrai, daugiau vyresnio amžiaus) manytume, kad bent jau didžioji jų dalis buvo perlaidoti perstatant bažnyčią. Gali būti, kad bažnyčios kriptose buvę palaidojimai natūraliai mumifikavosi, o po to, perlaidojus, skeletavosi. Juos perlaidotojai sudėjo duobių paviršiuje, į duobės dugną sudėję visiškai skeletuotus palaikus. Taigi palaidojimai yra antriniai. Jei bent dalis palaidojimų sietini su I Pasauliniu karu (vyresnio amžiaus vyrų dominavimas, specifinių patologinių pažeidimų buvimas tam prieštarautų), juos taip pat reikėtų laikyti antriniais (perlaidojimai – nepilni skeletuoti palaikai, o didžioji dalis perlaidojant jau buvo visiškai skeletavę).

Laikiškiai (Jonavos r., P. Tebelškio 2002 m. tyrinėjimai).

Vienas gerai išlikęs skeletas (suaugusio vyro) ir dviejų suardytų palaikų fragmentai (suaugusio vyro ir brandaus amžiaus moters).

Patologija:

Kapas 1. Vyras, 35–40 m. Dešiniojo raktikaulio petinio galo sugijusios traumos pėdsakai; sugijęs kairiojo alkūnkaulio apatinio trečdalio „gynimosi“ lūžis; kairės rankos nykščio delnikaulinio piršto sąnario osteoartrozė (greičiausia po traumos); sugijęs dešiniojo antro šonkaulio lūžimas; sugijęs dešiniojo blauzdikaulio periostitas; tipinė penktojo juosmens slankstelio spondiliolizė ir osteochondrozė (dėl spondiliolistezės).

Lalėnai (Kaišiadorių r., Z. Baubonio 2002 m. tyrinėjimai).

Visas skeletas pažeistas pomirtinių erozijų (dirvos poveikis). Vyras, daugiau kaip 55 m.

Patologija: sugijęs skeveldrinis kairiojo alkūnkaulio lūžimas.

Laukuva, Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčios šventorius (Šilalės r., O. Fediajevo 2002 m. tyrinėjimai).

Vieni skeletai išlikę anatomine tvarka, kiti apardyti ar suardyti. Aptikti ne mažiau kaip 20 individų palaikai ar jų dalys. 18 palaikų buvo suaugusių žmonių (5 moterys ir 8 vyrai, 7 lytis nenustatyta), 2 – vaikai iki 5 m.

Patologija:

Šiaurinė perkasa. Kapas 7. Vyras, 35–40 m. Sugijęs kairiojo alkūnkaulio lūžis, šonkaulių anomalija (dvišakis kairysis III šonkaulis).

Pietinė perkasa. Kapas 1. Vyras, 20–25 m. Dviejų viršutinių juosmens slankstelių uždegiminės kilmės blokas.

Linkuva, Švč. M. Marijos Škaplierinės bažnyčios šventorius bei prieigos (Pakruojo r., O. Fediajevo 2002 m. tyrinėjimai).

Gerai išlikę ir suardyti ne mažiau kaip 150 asmenų palaikai. Iš jų 116 suaugusiųjų (22 moterys, 69 vyrai, 25 lytis nenustatyta), 34 vaikų. Demografinė struktūra ne visiškai

atitinka archeologinėms populiacijoms būdingą: santykinai daug vyresnio amžiaus vyrų. Manytina, kad dalis palaidotųjų galėjo būti dvasiškiai.

Patologija:

Perkasa 2. Kapas 16. Vyras, daugiau kaip 50 m. Sugijęs kairiojo šeivikaulio lūžis.

Kapas 17. Vyras, daugiau nei 50 m. DISH pradžia (kyžkaulinio dubens sąnario ankilozė).

Perkasa 2 (suardyti kapai). Ryški vieno dešiniojo žastikaulio atrofija, žymi deformacija (diafizė perlenkta atgal). Sugijęs vieno kairiojo alkūnkaulio „gynimosi" lūžis.

Perkasa 3 (suardyti kapai). Vieno dešiniojo žastikaulio galvos (peties sąnario) osteoartrozė. Vieno dešiniojo dubenkaulio DISH pažeidimo pėdsakai. Vieno kairiojo klubo sąnario (išlikęs ir dubenkaulis, ir šlaunikaulis) sunki koksartrozė.

Perkasa 8 (suardyti kapai). Vieno dešiniojo klubo sąnario sunki koksartrozė, sugijęs vieno kairiojo blauzdikaulio lūžimas, sugijęs vieno dešiniojo blauzdikaulio periostitas.

Perkasa 8–10 (suardyti kapai). Vienos kaukolės kairės kaktikaulio pusės sugijusi kirstinė žaizda.

Perkasa 11 (suardyti kapai). Kairiojo šlaunikaulio diafizės navikas. Dešiniojo blauzdikaulio navikas.

Maciuičiai, „Piliakalnis" (Klaipėdos r., L. Tamulyno 2002 m. tyrinėjimai).

Iš viso – šešių asmenų palaikai. Trijų moterų (2 iš jų pagyvenusios), vieno suaugusio nenustatytos lyties asmens, vieno kūdikio ir vieno naujagimio skeletų fragmentai.

Patologija:

Kapas 1. Moteris, daugiau kaip 55 m. Tipinė penktojo juosmens slankstelio spondiliolizė.

Paežeriai (Molėtų r., 2002 m. G. Zabielos tyrinėjimai).

Patologija:

Kapas 1. Vyras, 40–45 m. Dešiniojo peties sąnario osteoartrozė; abiejų nykščių padikaulių galvų artritas.

Pašešuvis (Raseinių r., J. Balčiūno 2002 m. tyrinėjimai).

Palaikai ne mažiau kaip trijų asmenų – suaugusios moters, 40–50 m. vyro, kūdikio.

Seredžius (Jurbarko r., L. Kvizikevičiaus 2002 m. tyrinėjimai).

Trijų suaugusių moterų palaikai.

Patologija:

Kapas 1. Moteris, daugiau kaip 20 m. Dešiniojo klubo sąnario (išlikusio) artrozės požymiai.

Kapas 2. Moteris, 30–35 m. Dešiniojo raktikaulio krūtinkaulinio galo (*extr. sternalis*) sugijusi trauma.

Užubaliai (Alytaus r., E. Svetiko 2002 m. tyrinėjimai).

12 asmenų palaikai (5 naujagimio, kūdikio ir vaikų iki 5 m., 4 moterų, 3 vyrų).

Patologija:

Kapas 68. Moteris, daugiau kaip 55 m. Peties, alkūnės, riešo ir plaštakos, klubo sąnarių artrozė; sugijęs blauzdikaulių periostitas.

Kapas 69. Daugiau nei 55 m. Klubo sąnarių artrozė, kaklo slankstelių osteochondrozė.

Kapas 72. Moteris (?), 45–50 m. Alkūnės, klubo, kojos nykščių sąnarių osteoartrozė.

Kapas 75. Vyras, 40–50 m. Sugijęs kairiojo alkūnkaulio apatinio trečdalio „gynimosi" lūžis; abiejų blauzdikaulių poūmis periostitas.

Vanagiai (Šilutės r., G. Zabielos 2002 m. tyrinėjimai).

5 asmenų iš sveikų ir suardytų kapų menki skeletų fragmentai (1 vaikas, 2 moterys 18–20 ir daugiau nei 20 m., 2 suaugusio ir brandaus amžiaus vyrai).

Patologija:

Kapas Nr. 3. Vyras, 45–50 m. Kairiojo alkūnkaulio diafizės sugijęs lūžimas.

Veisiejai, bažnyčios šventorius (Lazdijų r., A. Puškoriaus 2002 m. tyrinėjimai).

Iš viso – 18 asmenų palaikai. 13 priklausė suaugusiems asmenims (3 moterims, 8 vyrams, 2 lytis nenustatyta), vienas – nenustatytos lyties jaunuoliui, 4 – įvairaus amžiaus vaikams.

Patologija:

Perkasa 3. Kapas 1. Vyras, daugiau kaip 55 m. Daugelis sąnarių pažeisti osteoartrozės (degeneracinė su amžiumi susijusi patologija), stuburo osteochondrozė, sugiję dešiniojo alkūnkaulio ir dešiniojo šeivikaulio kulkšnies lūžiai, sugijęs blauzdikaulių periostitas.

Kapas 2 (suardytų kapų medžiaga). Vienas iš suaugusiųjų sirgo lėtine infekcine liga, gali būti – sifiliu (kairysis ir dešinysis stipinkauliai (greičiausia vieno asmens) pažeisti sklerozuojančio osteomielito – tretinis sifilis?).

Perkasa 4. Kapas 4. Vyras, 50–55 m. Daugelis sąnarių pažeisti osteoartrozės (degeneracinė su amžiumi susijusi patologija), stuburo osteochondrozė, sugiję kairės mentės, kairiojo III delnikaulio ir dviejų kairiųjų šonkaulių lūžimai; sugijęs abiejų blauzdikaulių ir šeivikaulių periostitas, sisteminė skeleto patologija DISH (polinkis raiščių kaulėjimui, siejamas su II tipo diabetu).

Kapas 5. Vyras, 20–25 m. Kaukolėje – mažakraujystės pėdsakai (*cribra orbitalia*); nesugijęs kairiojo šlaunikaulio lūžis (galėjo būti mirties priežastimi). Lūžis įvyko stipriai lenkiant šlaunikaulį.

Kapas 6 (suardyti palaidojimai). Dauguma kaulų – vyresnio amžiaus moters, sirgusios lėtine sistemine infekcine liga ar intoksikacija (kairysis šlaunikaulis, kairysis ir dešinysis blauzdikauliai, pažeisti lėtinio osteoperiostito).

Vilnius, Gedimino prospektas, D dalis (G. Vaitkevičiaus vadovaujami 2002 m. tyrinėjimai).

Ne mažiau kaip 16 asmenų palaikai, aptikti 11 sveikų kapų ir suardytuose kapuose. Iš jų 12 vyrų (tik vienas vyresnio amžiaus), viena moteris, vienas kūdikis ir du nenustatyto amžiaus bei lyties asmenys.

Patologija:

Kapas 2. Vyras, 35–40 m. Sugijęs dešiniojo skruosto lanko lūžis, sugijęs kairiojo blauzdikaulio periostitas.

Kapas 4. Vyras, 35–40 m. Dešiniojo peties sąnario osteoartrozė.

Kapas 6. Vyras, 20–25 m. Be žymesnės deformacijos sugijęs kairiojo šlaunikaulio lūžis; šlaunikaulis sutrumpėjęs 2,5 cm.

Kapas 10. Vyras, daugiau kaip 55 m. Kairiojo peties sąnario osteoartrozė, sugijęs blauzdikaulių periostitas.

Kapas 11. Vyras, 17–19 m. Juvenilinė kifozė (stuburo deformacija nuo didelio fizinio krūvio).

Vilnius, Latako g. Nr. 1 (2002 m. tyrinėjimai).

Suardyti ir fragmentiški palaikai priklausė ne mažiau kaip 20 individų (iš viso – ne mažiau kaip 13 suaugusių, iš jų bent 4 suaugusiems vyrams (vienas daugiau kaip 50 m.), 3 moterims; taip pat 8 įvairaus amžiaus vaikams). Kadangi su jais rasti ir smulkūs liemens bei galūnių kaulai, galima teigti, kad palaikai buvo palaidoti šioje vietoje ir suardyti vėlesnių statybų metu.

Patologija:

Vyro dešiniojo šlaunikaulio sunki klubo sąnario osteoartrozė. Suaugusio asmens dešiniojo blauzdikaulio sąauga su šeivikauliu, šiam gyjant po lūžimo.

Vilnius, Rinktinės g. (G. Gendrėno 2002 m. tyrinėjimai).

Visi palaikai (kaulai) priklausė ne mažiau

kaip 678 suaugusiems individams ir ne mažiau kaip 50 vaikų. Tai yra – daugiau kaip 700 asmenų palaikai. Tačiau dėl didelio medžiagos fragmentiškumo realus skaičius gali būti didesnis. Tarp palaidotųjų yra įvairaus amžiaus abiejų lyčių suaugusių asmenų, kurių tikslių proporcijų įvertinti negalime, taip pat yra nemažai įvairaus amžiaus vaikų – nuo naujagimių iki paauglių.

Patologija:

Rasti 8 sugijusių kaulų (suaugusių individų) lūžių atvejai: 1) 2 – sugijusio stipinkaulio (vienas dešiniojo, kitas kairiojo) distalinio galo lūžio (vad. „lūžis tipinėje vietoje"); 2) sugijęs kairiojo šlaunikaulio diafizės lūžis tarp proksimalinio ir vidurinio trečdalių; 3) sugijęs trijų gretimų kairiųjų šonkaulių lūžimas, maždaug 12 cm nuo šonkaulių užpakalinių galų; 4) du atvejai sugijusio kairiojo žastikaulio lūžimo chirurginio kaklelio srityje; 5) sugijęs dešiniojo blauzdikaulio diafizės lūžis tarp vidurinio ir distalinio trečdalių.

Rasta nemažai uždegiminio pobūdžio patologijos atvejų. Daugiausia tai – blauzdikaulių, šlaunikaulių, šeivikaulių periostitai (15 atvejų).

Taip pat aptikta ir sąnarių pažeidimo atvejų – alkūnės sąnario, stipininio riešo sąnario. Kai kurie stebėti kaulų pažeidimai yra būdingi specifiniam uždegimui, pavyzdžiui, sifilio infekcijai. Tokia patologija rasta keturiose kaukolėse.

Vilnius, Sierakausko g. Nr. 15 (2002 m. tyrinėjimai).

Suardytų ne mažiau kaip 8 asmenų (jaunuolės ir suaugusios moters, 3 suaugusių, 2 brandaus ir 1 vyresnio amžiaus vyrų) palaikų dalys.

Vilnius, Užupio g. Nr. 11 (2002 m. tyrinėjimai).

Palaikai ne mažiau kaip 5 asmenų: iki 5 m. vaiko, 18–20, 20–25 m., daugiau kaip 55 m. moterų ir 30–40 m. vyro.

Vilnius, Vrublevskio g. (G. Gendrėno 2002 m. tyrinėjimai).

Vieno asmens – 35–45 m. amžiaus moters palaikai.

Vilnius, Žemutinė pilis (G. Rackevičiaus 2002 m. tyrinėjimai).

7 asmenų palaikų menki fragmentai, priklausę vienai brandaus amžiaus moteriai, 3 suaugusiems ir 2 brandaus amžiaus vyrams bei 1 vaikui.

Degintiniai kaulai

Merkinė (Varėnos r., V. Vaitkevičiaus 2001 m. tyrinėjimai).

Įvairaus sudegimo laipsnio (nuo suanglėjimo iki visiško perdegimo) smulkūs fragmentai. Keli identifikuojami fragmentai – ne žmogaus kaulai. Išvada: abejotina, ar šioje vietoje buvo kremuotų žmonių palaidojimų.

Taigi iš viso ištirta 4 naujagimių, 30 kūdikių, 102 įvairaus amžiaus vaikų, 20 paauglių, 6 jauno amžiaus ir 89 suaugusių moterų (iš viso 95), 6 jauno amžiaus ir 196 suaugusių vyrų (iš viso 202), 730 nenustatytos lyties suaugusių asmenų (iš viso 1015 suaugusių asmenų) bei 6 nenustatytos lyties ir amžiaus asmenų palaikai. Iš jų degintiniuose kapuose buvo palaidoti: 1 kūdikis, 4 vaikai, 2 paaugliai, 9 moterys, 10 vyrų, 7 nenustatytos lyties suaugusieji (iš viso 26 suaugusieji), 3 nenustatyto amžiaus ir lyties asmenys. Griautiniuose kapuose – 4 naujagimiai, 29 kūdikiai, 98 vaikai, 18 paauglių, 86 moterys (iš jų 6 jauno amžiaus), 192 vyrai (iš jų 6 jauno amžiaus), 723 nenustatytos lyties suaugusieji (iš viso 989 suaugę asmenys), 3 nenustatyto amžiaus ir lyties asmenys. Platesni apibendrinimai būtų atskirų studijų, prijungiant ankstesnių metų tyrimų medžiagą, objektas.

PRELIMINARY RESULTS OF ANTHROPOLOGICAL STUDIES OF HUMAN SKELETAL REMAINS FROM THE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS IN THE YEAR OF 2002

During and after the field season of 2002, the remains of 1,182 individuals from inhumations (1.153) ans cremated burials (29) from 36 sites were analysed. Among them, 1 inhumation and 1 cremation were from the Late Neolithic, 2 inhumations and 28 cremations from the Iron Age, the rest (inhumations only) were Medieval and Early Modern. Sex, age and more remarkable pathologies are shortly discussed in the paper. Materials of scientific interest are documented and stored in the Department of Anatomy, Histology and Anthropology, VU.

NAPOLEONO KARIŲ MASINĖS KAPAVIETĖS VILNIAUS ŠIAURĖS MIESTELYJE ANTROPOLOGINIO TYRIMO REZULTATAI

Pascal ADALIAN, Yann ARDAGNA, Arūnas BARKUS, William DEVRIENDT, Olivier DUTOUR, Antanas GARMUS, Rimantas JANKAUSKAS, Loic LALYS, Žydrūnė PALUBECKAITĖ, Michel SIGNOLI, Agnius URBANAVIČIUS

Masinės kapavietės, rastos statybos darbų metu vėlyvą 2001 m. rudenį, antropologiniai tyrimai prasidėjo tą pačią žiemą, teisėsaugos pareigūnams perdavus surinktus žmonių palaikus tyrimams į Lietuvos teisės universiteto Teismo medicinos institutą. Vėliau šie duomenys prijungti prie galutinio duomenų masyvo. Archeologinių gelbėjimo tyrimų, prasidėjusių 2002 m. kovo 12 d., metu atliekant lauko darbus taip pat dalyvavo antropologai. 2002 m. kovo 22 d. į lauko darbus įsijungė Marselio universiteto (Nr. 6578, CNRS–Universite de La Méditerranée) antropologų grupė, turinti masinių kapaviečių tyrimo patirtį. Gelbėjimo darbų tikslas buvo per minimalų laiką atlaisvinti teritoriją tolesnėms statyboms ir tuo pačiu metu surinkti maksimalų informacijos kiekį tolesniems laboratoriniams tyrimams. Nuspręsta, kad prancūzų antropologų grupė savo tiriamame plote (plotas 1) taikys savo „kokybinius“ tyrinėjimo metodus, kurių tikslas – maksimalus lauko duomenų fiksavimas, o lietuvių archeologų ir antropologų grupė (plotas 2) – dirbs remdamasi „kiekybiniais“ metodais, fiksuodama tik kai kuriuos individualius skeletus. 2003 m. rugsėjo mėn. lietuvių grupė ištyrė likusią kapavietės dalį (plotas 3), pritaikydama „kokybinio“ tyrimo elementus.

Tolesni antropologiniai tyrimai (lietuvių ir prancūzų antropologų) buvo atliekami VU MF. Visa kaulinė medžiaga (tiek individualių skeletų, tiek ir registruota pagal kvadratinius metrus) buvo išvalyta, išdžiovinta, registruoti visi informatyvūs fragmentai. Maksimalus vienodų anatominių elementų skaičius buvo laikomas atitinkančiu minimalų individų skaičių. Paaiškėjo, kad didžiausias skaičius, gautas skaičiuojant kairiųjų šlaunikaulių diafizes – 886 plote 1, 979 plote 2, 1000 plote 3 ir 404 statybos darbų metu suardytų palaikų (surinkta teisėsaugos pareigūnų ir vėliau). Tokiu būdu minimalus individų skaičius kapavietėje – 3269. Tik 1048